

4. Кулик В. К вопросу о роли Украины в Приднестровском урегулировании / В. Кулик // Приднестровье в геополитической системе координат XXI века. – Тирасполь: РИОПГУ, 2002. – С. 58-68.
5. Молдова та Україна створюють єврорегіон «Дністер» / [Електронний ресурс] // <http://www.unian.net/ukr/news/news-303031.html>.
6. Мошняга В. Молдово-румыно-украинские еврорегионы: реальность и ожидания / В. Мошняга // Республика Молдова в европейском контексте и в аспекте политики безопасности. Материалы конференции в г. Гамбурге, 18-19 июня 2001 года. - К.: Заповіт, 2001. - С.89-93.
7. Нантой О. Приднестровский конфликт и взаимоотношения Молдовы и Украины / О. Нантой // Контекст. - 2001. - № 10. - С. 26.
8. Перепелица Г. Н. Конфликт в Приднестровье: причины, проблемы и прогноз развития / Г.Н. Перепелица. – К.: Стилос, 2001. – 147 с.
9. Пирожков Сергій. Україна та Молдова: від сусідства до партнерства / Сергій Пирожков // Україна дипломатична: Науковий щорічник. Випуск VIII. – К., 2007. – С. 550-568.
10. Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України» // Україна на міжнародній арені: Зб. документів і матеріалів (1991 – 1995 рр.). У 2-х кн. / Упор. В.В. Будяков та ін.; Редкол. Г.Й. Удовенко (відп. ред.) та ін.; МЗС України. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – Кн. 1. – С. 41.
11. Придністровська проблема: погляд з України. – К.: Істина, 2009. – 272 с.
12. Стратегічні партнери України: декларації і реалії. 1. Стратегічне партнерство України з іншими державами: підходи та оцінки // Національна безпека і оборона. – 2000. – № 2. – С. 3-22.
13. Твердохліб В. Молдова не задоволена Україною / В. Твердохліб // Дзеркало тижня. – 2002. – № 28 (403). - 27 липня - 2 серпня.
14. Україна та Росія у системі міжнародних відносин: стратегічна перспектива: Колективна монографія / Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки; За заг. ред. С.І. Пирожкова. - К.: НІПМБ, 2001. – 624 с.

*Дубровський Руслан Володимирович,
аспірант кафедри політичних наук
НПУ імені М.П. Драгоманова*

УДК 327:33 (477)

«ПІВНІЧНИЙ ПОТІК» І УКРАЇНА: ЕНЕРГЕТИКО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті проводиться аналіз впливу запуску і подальшого будівництва газопроводу «Північний потік» як на можливості газотранспортної системи України так і на майбутні політичні зміни, пов'язані з розподілом сфер впливу на енергетичному ринку європейського континенту.

Ключові слова: *"Північний потік", газотранспортна система, енергетичний ринок, енергетична політика.*

В статті проводиться аналіз впливу запуску і подальшого будівництва газопроводу «Северный поток» як на можливості газотранспортної системи України так і на майбутні політичні зміни, пов'язані з розподілом сфер впливу на енергетичному ринку європейського континенту.

Ключевые слова: *"Северный поток", газотранспортная система, энергетический рынок, энергетическая политика.*

The article analyzes the impact of start-up and further construction of pipeline "Northern stream" as a possible transportation system of Ukraine and on future political developments related to the distribution of spheres of influence in the energy market of the European continent.

Keywords: "Nord Stream" pipeline system, energy market, energy policy.

Намагання Росії на початку XXI століття закріпити за собою роль однієї з провідних держав світу буде залежати, насамперед, від можливостей реагування її зовнішньої політики на потенційні або наявні конфлікти і кризи та ефективності превентивних стратегій і конкретних заходів її реалізації. В сучасному світі провідним фактором, що впливає на геополітичне розташування стає енергетика. Енергетична диференціація світового простору формує геоенергетичні лінії між країнами та регіонами, що заміщують старі геополітичні союзи та об'єднання. Отже, на сучасному етапі енергетична безпека відіграє важливу роль регулятора міжнародної стабільності.

Росія, яка визнана міжнародним співтовариством однією з провідних енергетичних держав світу, безперечно бере активну участь у формуванні нової глобальної енергетичної парадигми і дуже часто її геополітичні прагнення беруть гору над об'єктивними економічними розрахунками.

Як відомо, 9 квітня 2010 року під Виборгом (РФ) відбулася офіційна церемонія початку будівництва першої нитки газопроводу "Північний потік", який проляже в обхід України. Про його значення для Росії та Європи свідчить склад високопоставлених осіб, які зібралися на його відкриття: президент Росії Медведєв, экс-канцлер Німеччини та нинішній голова комітету акціонерів оператора проекту Герхард Шредер, єврокомісар з питань енергетики Гюнтер Еттінгер та нідерландський прем'єр Ян-Петер Балкененде.

До консорціуму "North Stream", який має швейцарську реєстрацію, входять російський "Газпром" з 51% акцій, німецькі компанії Ruhrgas та Wintershall (дочірні газотранспортні підприємства енергетичного конгломерату E.ON та хімічного гіганта BASF відповідно) по 20% кожна, а також нідерландська Gasunie - 9%. [5]

Впродовж 2009 року, коли перспективи будівництва "Північного потоку" стали набувати реального характеру, в Україні дедалі частіше стали лунати різні оцінки щодо можливого впливу нового трубопроводу на газотранспортні можливості української ГТС.

В експертних колах ще на початкових етапах розробки "Північного потоку" в наводилися думки, що новий трубопровід може вплинути не стільки на газотранспортні потужності України, скільки на транзит блакитного палива через Білорусь.

Це пояснювалося тим, що український газопровід, який має щорічні транзитні потужності до 120 мільярдів кубометрів, орієнтований, головним чином, на країни Центральної, Південної та Західної Європи. Білоруська ж труба, яка є ділянкою магістралі "Ямал-Європа", живить російським газом Польщу (далі Німеччину), країни Балтії та розходиться ще на кілька інших країн ЄС.

Проектні можливості європейського транзиту по білоруському трубопроводу не перевищують 33 мільярдів кубометрів на рік, однак фактичні обсяги транспортування палива коливаються в набагато менших межах.

Зрозуміло, що "Північний потік", націлений на постачання газу, насамперед, до Німеччини, Великої Британії, Нідерландів, Франції й Данії, в географічному контексті стає альтернативою, у більшій мірі, для транзитних функцій білоруської ГТС, вважали експерти. Але, з огляду на те, що у 2009 році "Газпром" зупинив розробку нових родовищ - Штокманівського (у Баренцевому морі) та Бованенківського (півострів Ямал), які були цільовими в проекті "Північного потоку". Саме на ці родовища (визнані одними з найбільших у світі за запасами газу та конденсату), згідно із задумом 90-тих років мав бути орієнтований новий трубопровід, аби забезпечити транспортування до 55 мільярдів кубометрів блакитного палива на рік.

Це призведе до перерозподілу потоків постачання російського газу в країни Євросоюзу. Адже додаткових джерел видобутку немає, а трубопроводів з'являється все більше. І

найбільша перспектива втратити цей об'єм газу існує саме для України (в перспективі для нашої ГТС лишиться біля 80 млрд. кубометрів, тобто втрата майже третини об'ємів)

Є очевидним той факт, що «Газпром» багато уваги приділяє будівництву газопроводів і дуже мало — видобувній базі. За словами експертів у найближчі 5 років не буде суттєвого збільшення видобутку газу. В цей період існує величезна ймовірність того, що основні ресурси для «Північного потоку» будуть забрані з білоруського або українського маршрутів.

За словами провідного експерта енергетичних програм Центру Разумкова Володимира Омельченка "У Росії знижується видобуток. Старі родовища - Уренгойське та Ямбургське - вичерпано на 60-80%. Було введено в експлуатацію Південноруське родовище, але воно лише компенсує загальне падіння видобутку", - пояснює Омельченко.

Тепер газ із цих родовищ, який зараз транспортується територією України, спрямують до "Північного потоку", щоб забезпечити його максимальне заповнення. Країнам Південної Європи доведеться споживати зріджений танкерний газ. "Мінімум на 50% "Північний потік" заповнять газом з української труби. З проектних 55 мільярдів кубометрів мінімум 27,5 мільярда кубометрів візьмуть з нашої ГТС", - оцінює експерт.

За його словами в Україні є два напрями, якими можна просуватися. Є високі перспективи отримувати серйозні ресурси на великих глибинах — понад 3 кілометри. Але, на жаль, це потребує дуже великих інвестицій і поки що українські компанії майже не займаються цим питанням. Другий напрям — освоєння шельфів Чорного та Азовського морів. Ми знаємо, що на сьогодні це є одним із найменш розвіданих регіонів у світі. Тому не буде дива, якщо українська частина Чорного моря колись перетвориться на «Північне море». [6]. Як зазначено в «Стратегії розвитку нафтогазової промисловості України» потреба України в нафті та продуктах її переробки у 2005 році становила 18 млн.тонн, з яких 4,3 млн.тонн забезпечувались нафтогазодобувними підприємствами України, а решта імпортувалась з Росії та Казахстану.

Згідно з базовим сценарієм розвитку обсяги власного видобутку нафти з газовим конденсатом зростатимуть, досягнувши рівня 5,1 млн.тонн/рік до 2010 року та 5,3 млн.тонн/рік у 2015 році. У подальшому обсяги видобутку нафти з власних родовищ стабілізуються на рівні 5,4 млн.тонн/рік. Усього за прогностичний період (2006 - 2030 рр.) буде видобуто 133,9 млн.тонн нафти з газовим конденсатом. [7]

На мою думку, вміло використовуючи власну ГТС, Україна не тільки могла б мати багато козирів у відносинах з Росією, але й забезпечила власну енергетичну безпеку. Але нинішня «проросійська» влада не тільки нічого для цього не робить, а й дуже часто "ведеться" на російські інформаційні провокації, які є невід'ємним елементом їхньої зовнішньої політики. Останнім часом почастишали заяви на кшталт "якщо росіян не пустити в українську ГТС, вони дуже скоро побудують «Південний потік» і весь газ РФ піде в обхід України." Це, в свою чергу, призводить до розмов про створення російсько-українського газотранспортного консорціуму з декількома власниками і т.п. Варто лише пам'ятати, що українська транзитна система пов'язана з внутрішньою системою розподілу газу, тобто якщо допустити «Газпром» до української ГТС, це може впливати і на внутрішній розподіл природного газу, а це – повна втрата енергетичної незалежності.

Але під проектом "Північний потік" ховається і серйозна політична складова, що може призвести не тільки до посилення політичного тиску на Київ і Мінськ, а й до серйозного політичного розколу всередині Європейського союзу. Йдеться про сам маршрут "Північного потоку" в обхід не тільки України та Республіки Білорусь, а й Польщі, Литви, Латвії та Естонії. Новий газопровід відкриває можливість Росії для величезного тиску на них.

Зростаючий попит на імпортований газ з кожним роком буде збільшувати залежність Європи від Росії та інших країн-імпортерів цього виду палива. До 2020 року потреба європейських країн в газі зросте майже на 70% і складе 515 млрд.кубометрів на рік. Причина – зростання кількості електростанцій, що працюють на природному газі, а також той факт, що внутрішні ресурси європейських країн з кожним роком невпинно скорочуються. С 2000

по 2007 р. використання газу в енергетиці країн ЄС зросло на 32% - з 141,1 до 182,7 млрд. кубометрів на рік.[1, с.24]

За словами американського експерта Михайла Корчемкіна (East European Gas Analyses, США): "Газопровід "Північний потік" дозволить "Газпрому" повністю припинити постачання в Польщу або Білорусь без збитків для експорту в інші країни. "... Нові проекти Газпрому ("Північний потік" і "Південний потік") дадуть можливість Росії вибіркового відключення поставок газу в Білорусь, Німеччину, Польщу, Угорщину, Румунію, Болгарію і Грецію. Таким чином, енергетична безпека цих країн знизиться".

У зв'язку з цим група міжнародних експертів (Україна, Румунія, Молдова) нещодавно провела дослідження причин та наслідків останньої "газової війни" між Києвом і Москвою.

Найбільш "кризогенними елементами" в цьому контексті називаються "непрозорість та негнучкість газового ринку Європи, його залежність від монопольних постачальників та заполітизованість газових відносин." [2, с.16-17] Дослідження засвідчило, що наразі зберігаються умови, за яких може виникнути ситуація використання енергетичного чинника як інструмента політичного тиску. Не виключено, що наступними після України можуть стати окремі країни-члени Євросоюзу. Про це, зокрема, йдеться в аналізі українських експертів Гончара та Малиновського: "Створення Росією диверсифікованої системи експорту газу має на меті варіювання обсягами, напрямками та цінами експортних поставок на внутрішньо неінтегрований ринок ЄС з метою максимізації доходів, а також здійснення тиску на ту чи іншу країну-члена ЄС і НАТО шляхом загрози обмеження/припинення поставок, особливо у поєднанні з інформаційно-психологічною кампанією".

Реалізація "Північного потоку" за безпосередньої підтримки, насамперед, Німеччини, є бажаною та своєчасною для "Газпрому". Справа в тому, що в Західній Європі швидко розвиваються спот-ринки як для природного, так і для скрапленого газу, де фігурують набагато нижчі ціни, ніж їх встановлює російський монополіст.

Крім того, зараз відкриваються перспективи освоєння так званого сланцевого газу, великі поклади якого виявлені, зокрема, у ФРН, Франції, Польщі, Угорщині, Швеції, Нідерландах. За попередніми оцінками, йдеться про сумарні запаси до 35 трильонів кубометрів по всій Європі (для порівняння, потенціал Штокманівського родовища — це 3,7 мільярдів кубометрів природного газу). У США вже достатньо добре освоєні технології видобутку газу зі сланцевих порід, і цей досвід може бути успішно перенесений на Європейський континент. Завдяки цим факторам країни ЄС можуть, по-перше, зменшити проблему диверсифікації енергопоставок, а по-друге, уникнути довгострокових контрактів, де встановлені певні обов'язки, фіксовані ціни та обсяги мінімальних закупок блакитного палива.

Однак "Північний потік" (більша частина будівництва якого вже профінансована) продовжує утримувати позиції "Газпрому" на європейському ринку, де "зацікавлена" Німеччина відіграє не останню роль. Утім, за нових ринкових умов російський газ у Європі дедалі більше відчуватиме зростання конкуренції, і в "Газпромі" це добре розуміють. Варто лише звернути увагу на одне з положень Енергетичної стратегії РФ до 2030 року, яким передбачається "знизити ризик монозалежності російського енергетичного сектору від експорту енергоносіїв у Європу, а також збільшити прибутковість та ефективність міжнародної діяльності російських паливно-енергетичних компаній без істотного збільшення обсягів експорту первинних енергоносіїв". Там також зазначено, що ринок країн Західної та Центральної Європи залишиться для Росії в період до 2030 року найбільшим енергетичним ринком. У зв'язку з цим будуть здійснені заходи щодо розвитку і вдосконалення транспортної інфраструктури, що забезпечує надійність поставок російських енергоносіїв і їх незалежність від політичної кон'юнктури. [4]

Так чим же є «Північний потік»: серйозним економічним проектом, що матиме значний вплив на розподіл енергоресурсів у Європі і ціни на них чи геополітичною провокацією Кремля з метою впливу на «неслухняні» країни?

Неоднозначними є оцінки будівництва газогону європейськими експертами, наприклад австрійська газета – «Ді Прессе» – називає початок будівництва «Північного потоку» «демонстрацією сили кремлівським газовим гігантом – «Газпромом». Газета також називає цей проект політичним, бо навіть зростання газового споживання в Європі не потребувало додаткових експортних маршрутів. «Ді Прессе» наводить думку впливового експерта, який наголошує, що «лише у крайньому випадку той газ, котрий зараз проходить через Україну наземною ГТС, буде просто перенаправлений до «Північного потоку», а так балтійський газогін просто не буде використовуватися. Це політичний проект», – наголошує європейський газовий експерт, а «Дер Штандарт» стверджує, що в Польщі, Україні і балтійських державах цей проект викликав гостру критику, бо названі країни бояться, що Москва могла б відрізати їх від подачі газу, якщо вона не буде потребувати їхньої транзитної ролі. [8]. І хоча важко собі уявити виникнення газової кризи у Польщі, однак один із наслідків будівництва «Північного потоку» є невідворотним: втрата Польщею (та й Білоруссю) свого ключового значення як транзитної держави і різке подорожчання енергії в країні над Віслою. [3, с.7]

Будівництво «Північного потоку», за умов якщо воно буде завершено і даний проект почне функціонувати, безумовно матиме дуже серйозний вплив не тільки на розподіл газових ринків та геополітичну ситуацію в Європі.

З огляду на існуючу ситуацію, єдине що можуть зробити противники цього проекту, — затягувати процес і готуватися до абсолютно нового газового розкладу сил, який з'явиться в Балтійському регіоні після 2014 року. Москва і Берлін таки досягли того, чого хотіли: всупереч багатьом застереженням, Швеція, Данія та Фінляндія погодилися на будівництво «Північного потоку» (Nord Strim). І хоча це ще не означає, що усунуто всі перешкоди для будівництва балтійської труби, та все ж таки найскладніші бар'єри подолано.

В найгіршому становищі, судячи з усього, опиняться Польща та Білорусь, оскільки Москва не приховує, що саме через ці держави у першу чергу значно зменшить транзит свого газу. Те, що таке відключення існуючого транзиту відбудеться, у Кремлі ніхто навіть не приховує. В теорії, газ для «Північного потоку» мав би надходити з нового родовища Штокман та через трубопровід Грязовець—Виборг. Однак ні одного ні другого немає і швидше за все не буде. І це зрозуміло, оскільки після будівництва «Північного потоку» загальна кількість російського газу, який експортується на Захід, не збільшиться. Газ просто заберемо з труб, які йдуть через Польщу та Білорусь.

Введення в експлуатацію «Північного потоку» означатиме значне зменшення обсягу газу, який Росія транспортує через Ямальський газопровід. А це поставить у не вигідне становище Білорусь і Польщу. Причому «Газпром» намагається змусити Варшаву більшу частину газу отримувати за реверсним маршрутом з Німеччини, саме з «Північного потоку».

Останнє може мати певні позитивні наслідки для України, оскільки дорога енергія в Польщі спонукатиме інвесторів шукати альтернативні місця для розміщення промислового виробництва, в тому числі в Україні та Білорусі.

Наша країна, скоріше за все, в найближчому майбутньому від введення в дію «Північного потоку» безпосередньо не постраждає — проблеми з'являться лише після будівництва альтернативного проекту «Південний потік». До того часу шлях транспортування газу територією України буде «Газпрому» потрібен, аби забезпечити поставки палива в Словаччину, Чехію, Австрію та далі на південний захід Європи. Однак нова ситуація для Києва однозначно не буде комфортною.

Література:

1. Портнягина И.И. Газовая внешняя политика России в условиях современного мирового кризиса // Вестник МГУ. Сер18. Социология и политология. – 2009. - №3.- С. 24.
2. Російсько-Українська газова криза 2009: порівняльний погляд з Києва, Бухареста та Кишинєва", ІЄАС, Київ-2010.- С. 16-17.

3. Я. Логінов. Шукай Nord Strim на осі Москва—Берлін.- Дзеркало тижня. - № 48 (776) 12 — 18 грудня 2009.- С. 7.
4. Энергетическая стратегия России на период до 2030 года / Режим доступа: <http://www.inreen.org/node/89>
5. Я. Довгопол. "Північний потік". Перспективи газотранспортного сектору України / газета «Українська Правда», № 10/608, 13 квітня 2010 року. / Режим доступу:
6. Я. Довгопол "Північний потік". Перспективи газотранспортного сектору України /. - № 10/608, 13 квітня 2010 року
7. А. Захарченко. Північний потік: Україна програла двічі / Економічна Правда. - 8 квітня 2010 року. / [Електронний ресурс] / Режим доступу: А. Захарченко. Північний потік: Україна програла двічі / Економічна Правда. - 8 квітня 2010 року.
8. Стратегія розвитку нафтогазової промисловості України до 2030 року // Стратегія розвитку нафтогазового комплексу / [Електронний ресурс] / Режим доступу: Стратегія розвитку нафтогазової промисловості України до 2030 року
9. В. Зілгалов. Лавров вимагатиме від України поступок за повною програмою (європейська преса) / Радіо "Свобода". – 8 квітня 2010 року / [Електронний ресурс] / Режим доступу: В. Зілгалов. Лавров вимагатиме від України поступок за повною програмою (європейська преса) / Радіо "Свобода" 08.04.2010.

Таран Євгеній Іванович,

*аспірант кафедри суспільно-політичних наук,
глобалістики та соціальних комунікацій
Університету «Україна»*

УДК 327.51

МІСЦЕ УКРАЇНИ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОЕКТАХ ОБХІДНИХ ГАЗОТРАНСПОРТНИХ МАРШРУТІВ

У статті здійснено дослідження відносин між країнами Європи, Росією та Україною з питань транспортування енергетичних ресурсів, побудови альтернативних газопроводів та місце України у сучасних тенденціях Європи.

Ключові слова: «Північний потік», «Південний потік», «Набукко», «диверсифікація»

В статье осуществлено исследование отношений между странами Европы, России и Украины по вопросам транспортировки энергетических ресурсов, построения альтернативных газопроводов и место Украины в современных геополитических тенденциях Европы.

Ключевые слова: «Северный поток», «Южный поток», «Набукко», «диверсификация»

The research was made in relations of Europe, Russian and Ukraine concerning transporting energy resources, building of alternative gas pipelines and place of Ukraine in modern European geopolitics tendencies.

Key words: "Northern Stream", "South Stream", "Nabucco", "diversification"

Постановка проблеми. Історично так склалося, що на Євразійському континенті попит на енергетичні ресурси країн Західної та Центральної Європи забезпечувався їх поставками з території країн Східної Європи та Азії. Незважаючи на зміну політичного клімату, географічна ситуація зі шляхами транспортування природного газу не змінилася. З розпадом Радянського союзу – зникла з географічної мапи світу і держава, що будувала енерготранспортні маршрути, а вони перейшли під управління новостворених держав, які, починаючи від часів свого утворення, намагаються знайти максимально ефективні шляхи задоволення взаємних інтересів, що виникають у сфері видобування, транспортування і споживання енергетичних ресурсів.